

התקשרות

קונטרס שבועי לאנשי חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תתח

ערב שבת קודש
פרשת וארא
כ"ט בטבת ה'תש"ע

יוצא לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

השני קוראים למפטיר בפרשת פינחס "וכיום השבת...
ובראשי חודשיכם... ונסכו". הגבהה וגלילה. הפטרה:
'השמים כסאי'. אין אומרים 'אב הרחמים'.

מוסף: 'אתה יצרת'. טעה ואמר 'תיקנת שבת'
ונזכר עד שלא סיים תפילתו - חוזר ומתחיל
'אתה יצרת', ואם סיים תפילתו - חוזר לראש
התפילה.¹⁴

התוועדות בכית-הכנסת¹⁵.

מנחה: אין אומרים 'צדקתך'.

יום שלישי

ד' בשבט

אם צפויה עננות מוגברת, יש לקדש את הלכנה
מיד כשאפשר, גם אחר ג' ימים (מעת-לעת)
מהמולד (דהיינו החל מהלילה, יום שני בלילה אור
ליום שלישי), ואין להמתין עד אחר שבעה ימים
מהמולד.¹⁶

14 לוח כולל-חב"ד: כשלא אמר 'אתה יצרת', אף שאמר
"ומוספים כהלכתם" לשון רבים, ובכלל במוסף די באיזכור
לבד (כמ"ש בשו"ע אדמוה"ז ס' רסח ס"ז) - כאן גרע, כיוון
שהזכיר שבת ולא הזכיר ר"ח כלל (ברכ"יוסף ס' תצ ס"ק ח,
שו"ת תשובה-מאהבה ח"א ס' קס, חכמת-שלמה סו"ס תכה
ועוד). ואם אמר 'אתה יצרת' וחתם "מקדש השבת" בלבד, כתב
בלוח כולל-חב"ד שיצא (כמ"ש במשנ"ב סו"ס תכה) - וראה
בשו"ע אדה"ז ס' תפו ס"ג, במשנ"ב ובביה"ל שם ובשעה"צ
ס' תכה ס"ק ו, והמובא בס' אשי ישראל פרק לט הערה קסד.
וצ"ע למעשה.

15 היום-יום, ל' בניסן.

16 שער-הכולל פרק לג אות ב, עיי"ש בסופו, וכן בהגהת כ"ק
אדמו"ר מהורש"ב על זה (בסידור תורה-אור תשמ"ז עמ' 489)
ובסופו. וראה בס' 'דיני ומנהגי ראש-חודש - חב"ד' פי"ב הע'
32.

שחרית: חצי הלל¹¹, ואברהם זקן, זכדיה¹², קדיש
תתקבל. שיר של יום, הושיענו, ברכי נפשי, קדיש
יתום.

קריאת התורה: מוציאים שני ספרי-תורה.
בראשון קוראים לשבעה עולים בפרשת השבוע,
לפני ההגבהה מניחים את ספרי-התורה השני על
הבימה¹³, ואומרים חצי קדיש. הגבהה וגלילה. בספר

לענות (לא באמצע הפרק, דהיינו באמצע אמירת יעלה ויבוא,
או בסופו) רק בין הפרקים שבסוף ברכה זו, בטרם התחיל
ברכה רביעית, ולשלול 'בין הפרקים' אחר, כמובן מלשון סידור
רבינו בקשר לברכות ק"ש שאין עונין אמן שבסיום הברכה
אלא לאחר ברכה זו דווקא, ולכן נקט כפל-לשון "ברכה זו
(השלישית)", ללמד שההיתר הוא רק משום שבין הפרקים הוא
בסוף ברכה זו. וראה מש"כ בזה בס' הפסק בתפילה (מהדורת
תשס"ט) במילואים עמ' 169 ואילך, שחידש כדי ליישב הלשון,
'בין הפרקים' היינו (כס) בין 'יעלה ויבוא' ל'בונה ירושלים',
אבל צע"ג שהרי שם הוא אמצע ברכה (וחומר מ'בין ישתבח
ליוצר' שהביא שם).

11 לענין הפסקה **לשאלת שלום** באמצע 'חצי-הלל', ציין
אדמוה"ז בשו"ע הל' פסח (ס' תפח ס"ג) לסי' תכב. ובשו"ע
הב"י שם ס"ד פסק שדינו לשאלת שלום גם באמצע הפרק
כמו בין הפרקים דק"ש. ולדעת אדמוה"ז (ס' סו ס"ה) שלענין
הפסקה **לאמן וכדומה** דין בין הפרקים דק"ש כאמצע הפרק,
ברור שאין להפסיק יותר מאשר בק"ש, ובפרט לדין שמברכים
גם על חצי הלל כדעת הרמ"א, הרי אין להפסיק בין ברכה
ראשונה ואחרונה של ההלל (כדן פסד"ז, שו"ע אדמוה"ז ס' נא
ס"ד, אך ללא הקולא דעניית אמן שם משום דהוי "פעין זמרה",
שהרי 'ההלל' אין פוחתין ממנו ואין מוסיפין עליו (תוספתא
פסחים פ"י) - כ"ז ע"פ ס' הפסק בתפילה ספ"ד ובמילואים,
וכדעת ס' 'דיני ומנהגי ר"ח-חב"ד' פ"ח סי"ב, דלא כמ"ש
בהתקשרות' גיליון שלח עמ' 18, כדעת שו"ת יביע-אומר ח"ב
או"ח ס' לב, נטעניגבריאאל פסח ח"ג פ"ז סי"ב ואשיישראל
פלו"ט סמ"ו שדינו כפסד"ז (ראה גם 'הערות וביאורים - אהלי
תורה' גיליון תתמ"ח עמ' 69).

12 ראה ב'לוח השבועי' לר"ח כסלו השנה (התקשרות' גיליון
תשצ"ט הערה 3) בענין זה.

13 שערי-אפרים שער ח' סעיף עה.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישע"י ע"ה דייטש

הלכות ומנהגי חב"ד

ד"אחר", שבשכיל שיהיו במעמד ומצב ד"בן" (בפועל ובגילוי), צריכים לתרגם להם ענייני התורה "בשבעים לשון"⁴.

ערבית: לפני שמונה-עשרה אין מכריזים 'יעלה ויבוא'⁵, אבל טופחים על השולחן, להזכיר לציבור לומר זאת.

ברכת-המזון:

טעה ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' בברכת-המזון (הערב או מחר, עד לפני השקיעה של מוצאי ראש-חודש), ונזכר אחר שאמר "ה" של "בונה ברחמי ירושלים" אומר "ברוך... שנתן ראשי-חודשים לעמו ישראל לזיכרון", בלא חתימה. אבל אם נזכר אחר שאמר תיבת 'ברוך' של הברכה הבאה, "הטוב והמיטיב", אינו חוזר⁷.

התחיל סעודתו מבעוד יום ואכל כזית, ונמשכה סעודתו אפילו כמה שעות אחר צאת היום - מוזכר 'יעלה ויבוא' בברכת-המזון, בתנאי שעדיין לא התפלל ערבית⁸.

ביעלה ויבוא המברך מגביה קולו מעט והשאר עונים 'אמן' על 'זכרנו... לטובה', ופקדנו בו לברכה, 'הושיענו... טובים' - "בין הפרקים ובסוף ברכה זו (השלישית)"¹⁰.

(4) ספר-השיחות תשמ"ט ח"א עמ' 188 הערה 7.
 (5) ע"פ סידור אדמו"ר.
 (6) קצות-השולחן סי' מו ס"ד ע"פ סידור אדה"ו.
 (7) שו"ע אדה"ו סי' קפח סו"ס י. סידור אדה"ו. ולא התקינו לומר 'יעלה ויבוא' (כחשמה) ב'הרחמן' כמו שנהגים
 (8) ב'ועל הניסים', משום הזכרת שמות שיש בו, 'ולא רצו לאומנם שלא לצורך', אע"פ שאין איסור בדבר", שם סעיף יב, ע"פ הרמ"א שם ס"ז.
 (9) שו"ע אדמו"ר¹ שם סעיף יז
 (10) ראה מקור עצם מנהג ענייה זו מרב האי גאון, בשערי-הכולל פ"ט ס"ק לו.
 (11) לקוטי-שיחות חכ"ד עמ' 380. פשוט, שהכוונה שמתר

שבת-קודש פרשת וארא

ראש-חודש שבט

[מנהגי ראש-חודש פורטו לאחרונה בגיליונות ש"פ בראשית וש"פ חיי-שרה. כאן נוספו כמה ביאורים, הלכות והנהגות].

עבודה פנימית:

בכל ראש-חודש, באחד לחודש, נהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לומר: "חודש טוב! שנתיגע בעבודה בפועל כדי לחוש את החיות פנימי בהרגש בפועל, הרגש המביא לידי פועל במידות טובות ובהרחבת הבנה והשכלה של חסידות"¹.

גילוי משיח:

בראש-חודש מתגלה בכל אחד ואחד מישראל ניצוץ משיח שבו, בחינת היחידה, שהיא ניצוץ מבחינת יחידה הכללית, נשמתו של המשיח, וגילוי זה פועל חידוש בכל מציאותו ובכל ענייניו, שנעשים חדרים בבחינת היחידה. והעיקר, שעל-ידי זה נעשה התגלות וביאת משיח צדקנו ועד כפשוטו ממש, נשמה בגוף, "מלך מבית דוד"².

עניינו של ראש-חודש שבט:

"בעשתי עשר חודש באחד לחודש... הואיל משה (כולל אתפשטותא דמשה שבכל דור) באר את התורה", "בשבעים לשון פירשה להם"³, - זו עבודתו המיוחדת של נשיא דורנו בהפצת התורה והמעיינות גם לאלו שנמצאים במעמד ומצב

(1) תרגום מאידיש - אג"ק אדמו"ר מהר"צ ח"ג עמ' תמ. וראה 'ספר המאמרים' מלוקט' לכ"ק אדמו"ר חלק ד עמ' רס: "כי בראש-חודש הוא מולד הלבנה... דלית לה מגרמה כלום. וכן הוא בישראל, שדומין ללבנה ומנין ללבנה, שבראש-חודש הוא זמן מוכשר לגלות כח הביטול שישנו בכל אחד מישראל".
 (2) ספר-השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 123.
 (3) דברים א, ג'ה ובפירושו רש"י.

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

כ"ט בשבת ה'תש"ע - ז' בשבט ה'תש"ע

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	כ"ט בשבת	הלכות מקואות פרק ה-ז.	הל' גירושין פרק ט.	מ"ע קט.
ש"ק	א' בשבט	פרק ח-י.	פרק י.	מ"ע קט.
א'	ב' בשבט	פרק יא. הט לבי וגוי. ספר נויקין והוא ספר אחד עשר.. הלכות נזקי ממון.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק יא.	מ"ע קט. רלו.
ב'	ג' בשבט	פרק ג-ה.	פרק יב.	מ"ע רמ.
ג'	ד' בשבט	פרק ו-ח.	פרק יג.	מ"ע רח.
ד'	ה' בשבט	פרק ט-יא.	הל' יבוס וחליצה.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע רמא.
ה'	ו' בשבט	פרק יב-יד.	פרק ב.	מ"ע רמא.
ו'	ז' בשבט	הלכות גניבה.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ג.	מל"ת רמד. מ"ע רלט.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
5.25	4.58.6	12.20	11.50	9.14	6.48	5.48	5.25	4.38	ו', כ"ט בשבת
5.25	4.59.5	12.21	11.51	9.14	6.48	5.48	5.25	4.38	ש"ק, א' בשבט
5.26	5.00.4	12.21	11.51	9.14	6.47	5.48	5.25	4.37	א', ב' בשבט
5.27	5.01.3	12.21	11.51	9.14	6.47	5.47	5.25	4.37	ב', ג' בשבט
5.28	5.02.2	12.22	11.52	9.14	6.47	5.47	5.25	4.37	ג', ד' בשבט
5.29	5.03.1	12.22	11.52	9.14	6.46	5.47	5.25	4.37	ד', ה' בשבט
5.30	5.04.0	12.22	11.52	9.14	6.46	5.47	5.25	4.37	ה', ו' בשבט
5.31	5.05.0	12.22	11.52	9.14	6.46	5.46	5.24	4.37	ו', ז' בשבט

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לפני זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ו בסידורו (סדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ו שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
וארא	4:22	5:38	4:36	5:39	4:26	5:37	4:41	5:41
בא	4:28	5:44	4:43	5:45	4:32	5:43	4:47	5:47

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מז"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474

חידושיה של החסידות בפסוקי ההפטרה

מדוע נבחרו הפסוקים "השמים כסאי" ו"השמים החדשים גו" - לפתוח ולסיים בהם את חלק התורה שבעל-פה של תורת החסידות?
• על פנימיות התורה לחדור בכל ענייני האדם על-ידי הבנה והשגה •
מהו הרמז בסדר המאמרים • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

מצד סדר התנ"ך - הרי "כי כאשר השמים החדשים גו" הוא פסוק בישעיה, ונביאים הם לפני כתובים; ואם מצד סדר ההפטרות - הרי זה שייך לסיום אחת הפרשיות, כמו המאמרים דיבור-המתחיל רני ושמחי.¹

ובכן, אפילו בהשקפה ראשונה רואים כאן את הקשר והשייכות של ההתחלה לסיום - "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"² - שהתחלה היא: "השמים כסאי" ו"השמים החדשים", והסיום הוא: "השמים החדשים" ו"השמים כסאי".

[. א. אמנם, ביאור זה הוא רק בנוגע לקשר ושייכות בין ההתחלה והסיום, אבל עדיין אינו מובן: מדוע ההתחלה היא בעניין דיבור-המתחיל "השמים כסאי", ולא בעניין השייך לפרשת בראשית, שבו היה יכול גם לסיים בסוף הליקוטי-תורה?

ב. ויש לומר הביאור בזה - ובהקדמה: כשם שכללות עניין התורה הוא לחדור ("דורכרדינגען און דערנעמען") בכל ענייני האדם - כן הוא בפרשיות בנוגע לפנימיות התורה,

א. התחלת תורה שבעל-פה של תורת החסידות (בתורה אור פרשת בראשית) היא - המאמר דיבור-המתחיל "השמים כסאי", ולאחריו¹ המאמר דיבור-המתחיל "כי כאשר השמים החדשים". וצריך להבין:

הפסוקים "השמים כסאי" ו"כי כאשר השמים החדשים"² - שייכים להפטרה, שבאה לאחרי הפרשה; ומה גם שהפטרה זו אינה הפטרת פרשת בראשית, אלא הפטרת שבת ראש חודש. ואם כן, מהי שייכותם של המאמרים על פסוקים אלו לפרשת בראשית?

וכן צריך להבין בנוגע לסיום תורה שבעל-פה של תורת החסידות (המאמר האחרון בליקוטי-תורה שיר השירים) - המאמר דיבור-המתחיל "כי כאשר השמים החדשים"³, וממשך, "כתיב השמים כסאי":

סיום הליקוטי-תורה במאמרי שיר השירים - הוא בהתאם לסדר עשרים וארבעה ספרים שבתנ"ך, שהכתובים הם בסוף כ"ד הספרים; אבל מדוע הסיום הוא במאמר דיבור-המתחיל "השמים החדשים": אם

(1) תורה אור שם א, ג.

(2) ישע' סו, א-כב.

(3) מת, ד.

שבת. שהרמ"א (סי' תקנ"ג ס"ב) כתב שהציבור יחלצו מנעליהם אחר 'ברכו', ובכל זאת רבים נוהגים לומר 'המבדיל' ולחלצו לפני שיגיעו לבית הכנסת לתפלת ערבית וכן נהג כ"ק אדמו"ר.

ואין כאן המקום להאריך בזה, ורק להעיר כי כוונת הרמ"א היא שיחלוץ המנעלים ואז יעמוד בתפילה באנפילאות (=גרביים). חליצה זאת אינה מפריעה את סדר התפילה, והיא אפשרית גם מבלי שיגיעו ידי המתפלל במנעליו. ואילו כפי הנהוג עתה, שכל אחד נועל נעליים של בד וכיוצא בזה, הרי לעשות כן לאחר 'ברכו' תהיה זו הפרעה לסדר התפילה. ועוד נראה שאסור לעשות כן משום איסור הפסק - ראה פרי מגדים (א"א סו"ס נד, בשם הא"ר) ש"בין 'ברכו' ל'יוצר אור' הווה כבאמצע הפרק, ד'ברכו' קאי א'יוצר אור'". וכן הוא לעניין 'ברכו' בערבית.³ ואולי בגלל כן העדיפו לומר 'המבדיל' ולהחליף הנעליים לפני התחלת התפילה. ומסיימים בטוב.

הרב לוי-יצחק רסקין, דומו"צ דקהילת ליובאוויטש, לונדון

(3) משנ"ב ר"ס רלו. וראה 'סדור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות' (עמ' קכד הע' 139) בשם הגר"ח נאה לענין דילוג 'שיר המעלות ממעמקים' כשכבר ענה 'ברכו'. (וראה ע"ז בה'התקשרות' גיליון תרנ"ג ס"ע 16 - המערכת).

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות' ישירות הביתה באמצעות הדואר
מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)
מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:
'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 072-2770130

נר יארציט ונרות תפילה

עת הדלקת נר יארציט ונר תפילה במוצאי שבת

א. ב'רשימות היומן' (עמ' תלא) מופיע:

"תש"ד, ב' ניסן: היארציט ושל כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע - חל ביום א', ובליל היארציט, מוצאי ש"ק, הנהגה היארציט-נר הדליקו קודם 'ברכו', וה' הנרות שעל העמוד ו- הדליקו אחר 'ברכו'".

על קטע זה לא העיר המו"ל כלום. גם חיפשתי בספרי המלקטים על עניני אבלות, ולא מצאתי שידברו בזה. אך הנה בשולחן ערוך רבנו (סי' רצט סי"ט) מבואר שאפילו כבר אמרו 'המבדיל בין קודש לחול', עדיין יש לבעל נפש לזוהר שלא לעשות מלאכה עד לאחר 'סדר קדושה' של הציבור. ובכל זאת, "שמש הכנסת רשאי להדליק נרות בבית-הכנסת מיד אחר שהבדיל בתפילה (או שאמר "המבדיל") אע"פ שלא אמרו הציבור עדיין 'סדר קדושה' (כיוון שהיא לצורך מצווה) (ומכל מקום צריך לזוהר להדליק אחר שאמרו הציבור 'ברכו')".

שעל-פי זה יוסבר מה שהנרות שעל העמוד - בבית-הכנסת, לא הדליקו עד לאחר 'ברכו'. ובהערת המו"ל של שולחן ערוך הרב שם מציין ל'מילואים' ל'קצור הלכות משו"ע אדה"ז'. ושם (עמ' קכא) נחית לבאר שהקפידא להמתין עד אחר 'ברכו' - אף שכבר אמר 'המבדיל' - היא משום כבוד השבת (והציבור), שהרי להם לא נפסקה עדיין המשך השבת, ואילו אמירת 'ברכו' הווי כעין סילוק, עיין שם בארוכה.

שבזה אולי יתבאר טעם הדלקת נר היארציט לפני 'ברכו' - אפשר שהדליקו את נר היארציט בחדרי הבית הפרטיים, לא במקום התפילה.

ב. אך נראה לומר שכל זה שייך ביארציט דווקא, ואילו בשנת האבלות ר"ל כמדומה ברור שבמוצאי שבת אין מדליקים נרות על העמוד לתפלת ערבית, לא לפני 'ברכו' ולא לאחריו. ואולי יש לומר דהיינו על-פי דברי חז"ל (הובאו בשולחן ערוך רבינו ר"ס רצה) שעל-ידי מה שישראל משתהים בהשלמת סדריהם במוצאי שבת הרי הם מאריכים ומאחרים את חזרת נשמות הרשעים לגיהנום. ואם כן, זה המשתדל להיות ש"ץ לזכות הוריו שנפטר בשנה זו, אין לו למהר לגמור ולסלק השבת עוד בתחילת תפילת ערבית. ומובן שכל זה אינו שייך ביארציט, כי אם בתוך י"ב חודש מן הפטירה.

ג. ומדי דברי בזה, הנה ב'מילואים' הנ"ל כתב גם אודות עת חליצת המנעלים כשחל תשעה באב במוצאי

1) אגב, שש שנים לפניכן טרם ניתן המנהג כהוראה לרבים, ואדרבה: אדמו"ר הרי"צ "הדליק ה' נרות, ומלבדם דלקו ב' נרות על העמוד. סיפר שרבי"ע (=אדמו"ר מהורש"ב) הדליק נר א' בגלוי וד' נרות באופן שלא ידעו" (רשימות היומן' עמ' שצ, מב' ניסן תרח"ץ). וראה 'לוח השבוע' גיליון תרע"ח עמ' 15 - המערכת.

2) וכן נהג הרבי בשנות האבלות (אלא שלרוב היו שם נרות דלוקים מלפני השבת) - המערכת.

מארץ מדה ורחבה מני ים¹³, והיינו, שהרוחב והעומק שבתורה הם בלי גבול. ואם כן, כיוון שהאדם ימיו ספורים, הרי ככל שילמד, לא יהיה לימודו אלא בהגבלה, ואין בידו להשיג את הכלי גבול של התורה. וכיוון שגבול ובלי גבול הם באין-ערוך, הרי אין פירוש הדבר שהשיג על כל פנים חלק מסוים, אלא לגבי עצם ענין התורה שהיא בלי גבול, עדיין לא התחיל ללמוד כלל!

אך מאידך גיסא, עד כמה שאפשר להמשיך בהגבלה - המשיכה תורת החסידות את העניינים של פנימיות התורה אפילו לקטן שבקטנים. ועל דרך פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁴ בנוגע לספר התניא: "התניא הוא כחומש, כל ישראל מגדול שבגאונים עד הקטן שבקטנים לומדים חומש, וכל אחד לפי ערכו יודע מה שיודע, ואין שום אחד יודע מאומה, וכל הגדול יותר יודע יותר הפלאת המושג".

ג. וזהו תוכן עניין "השמים כסאי":

"שמים" - הם העניינים הרוחניים, ו"כסא" - הוא עניין הירידה וההשפלה¹⁵, דהיינו, ירדת והשפלת הראש דווקא, שהרי הרגלים נשארים על מקומם, ואדרבה: כאשר ישנו עניין "הארץ הרום רגלי" (כהמשך הכתוב), שהוא עניין השרפרף שתחת הרגלים, אזי מתעלים הרגלים¹⁵, ואילו הירידה וההשפלה היא בראש דווקא - עניין התורה, כולל גם פנימיות התורה, שירדה ונמשכה בהשגה גם לקטן שבקטנים.

והתכלית שבזה - כדי שיהיה "הארץ הרום רגלי", דקאי על מעשה המצוות (כמבואר בתורה אור¹⁵ ש"השמים כסאי" קאי על התורה, ו"הארץ הרום רגלי" קאי על המצוות), והיינו, שתכלית עניין הירידה שבתורה ("השמים כסאי") היא - שתהיה עליה בקיום המצוות ("הארץ הרום רגלי"), שלא יהיה בדרך "מצות אנשים מלומדה"¹⁶, אלא יהיה חדרו בחיות של פנימיות התורה.

ועל-פי זה יש לבאר הטעם שהתחלת התורה שבעל-פה של תורת החסידות היא בפסוק "השמים כסאי והארץ הרום רגלי" - כיוון שבפסוק זה נתבאר

13) שם יא, ט.

14) אג"ק שם ע' רסז. וראה גם תו"מ חט"ו ע' 269. וש"נ.

15) תורה אור שם (א, ב).

16) ישעי' כט, ג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.

שעניינה הוא לחדור בעניינים הפנימיים שבאדם, ולפעול בו בנוגע לפועל ממש בלימוד התורה ובקיום המצוות.

וענין זה נתחדש בתורת החסידות:

קודם שנתגלתה תורת החסידות לא היתה פנימיות התורה בהשגה. - היה עניין של לימוד או אמירת הזוהר, כמבואר בספריים¹⁶ שיש בזה סגולה גם כאשר "לא ידע מאי קאמר". ואפילו מה שלמדו והבינו בחכמת הקבלה - הרי מלבד יחידי סגולה, לא הבינו את עצם העניינים, כיוון שלא היו המשלים והדוגמאות ש"מבשרי אחזה אלקה"¹⁷, והשקלא-וטריא והפלפול היו בתיבות בלבד. ואחר כך באה תורת החסידות והמשיכה את עניני פנימיות התורה בהשגה, חכמה בינה ודעת, וביארה אותם באופן שיהיו מובנים לכל אחד, אפילו לקטן שבקטנים.

ומטעם זה פרסם רבינו נשיאנו את תורת החסידות "בכל לשון שאתה שומע"¹⁸ ובכל מיני אופנים, ועד גם על-ידי סיפורים.

וכן היה גם בהתחלת התגלות החסידות - שעוד קודם שנתגלה הבעל שם טוב, היה מגלה עניני חסידות על-ידי סיפורים. כלומר: הסיפורים שסיפר הבעל שם טוב לא היו בדוגמת סיפורי התורה שלא ניכר בגילוי ההוראה שבהם, וכמו "ואחות לוטן תמנע"¹⁹, שהגמרא¹⁹ שואלת מהי ההוראה שבוה, אלא באופן שהיה ניכר בגלוי המוסר-השכל, כמו: הצורך להודות להקב"ה, עניין השגחה פרטית, הידיעה שהקב"ה הוא עצם הטוב וטבע הטוב להיטיב¹¹, וכדומה.

וענין זה שתורת החסידות נתגלתה לכל אחד ואחד, עד לקטן שבקטנים, אינו בסתירה לכך שמדובר בעניינים שאי אפשר להגיע לתכליתם: התורה היא "נעלמה מעיני כל חי"¹², "ארוכה

6) ראה מעבר יבק שפתי רננות פכ"ו. וראה גם מגדל עז (כפ"ח, תש"מ) ע' תלח. וש"נ.

7) איוב ט, כו. וראה תניא אגה"ק רסט"ו. ובכ"מ.

8) לשון חז"ל - ברכות יג, א. וש"נ.

9) וישלח לו, כב.

10) סנהדרין צט, ב.

11) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי הח"ץ).

12) איוב כח, כא.

אלא יציאת מצרים והמופתים שקדמו לה, היו בכוחו של גילוי אלוקי - "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם", וגילוי זה היה צריך להיות על-ידי משה ואהרן דווקא.

שני דברים מנעו גילוי זה: משה ואהרן - שהיו מופשטים מענייני העולם ומשום כך לא התאפשרה, לכאורה, הגאולה להיות על-ידם, שכן היא קשורה בהתגלות אלוקית בתוך מצרים, כאמור. פרעה - שהתנגד לגילוי זה. מצידו היה מעדיף לשלח מיד את בני-ישראל, כדי למנוע את הצורך במופתים, ובלבד שלא תתגלה אלוקות בעולם (והסיבה שלא שלח מיד את בני-ישראל היא בגלל "ואני אקשה את לב פרעה").

הכתוב כאן מדבר בביטול שתי המניעות:

כנגד המניעה הראשונה נאמר "ויצוים אל בני-ישראל", "ויצוים" מלשון צוותא וחיבור: הקב"ה קישר וחיבר את משה ואהרן אל בני-ישראל (והעולם). וכנגד המניעה השנייה נאמר "ויצוים... אל פרעה": הקב"ה חיבר את משה ואהרן ובני-ישראל אל פרעה, שיחזיקם אצלו ויסרב לשלחם.

המטרה בכל זה היא: "להוציא את בני-ישראל מארץ מצרים" - לאחר שני הציוויים (ההתקשרויות הללו), יהיה הגילוי האלקי של יציאת מצרים.

(מגיד דבריו ליעקב, סי' קעח, עמ' א"ג)

ואני אקשה את לב פרעה (ז,ט)

מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפניי שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה ליבו, למען הרבות בו אותותיי ותכירו את גבורתי (רש"י)

מה הקשר בין "שהרשיע והתריס" ל"טוב שיתקשה לבו"? אם מגיע לו עונש - עליו להיענש, אך מדוע ליטול ממנו את כוח הבחירה?

אלא העונש הוא בדרך של "מידה כנגד מידה":

פרעה התריס כנגד ה' ואמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שמות ה). הוא הצהיר בגאווה ובחוצפה שאינו מכיר במרותו של הקב"ה והוא חופשי לעשות ככל העולה על רוחו. על כן עונשו היה שנתקשה לבו, והראו לו מן השמים שאינו ברשות עצמו כלל וכלל, והוא נטול בחירה חופשית.

(לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 63)

וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאר (ז,כה)

וימלא מניין שבעת ימים, שלא שב היאור לקדמותו, שהיתה המכה משמשת רביע חודש ושלושה חלקים היה מעיד ומתרה בהם (רש"י)

לכל מכה הוקצב חודש, כך שנקבע מראש שברבע הראשון של החודש תהיה המכה, ובשלושת רבעי החודש האחרונים תהיה ההתראה. ויש לתמוה: הרי ההתראה היא הקדמה ואזהרה לקראת המכה הבאה, ומדוע הזמן שנקצב מראש הוא באופן שקודם תבוא המכה ורק לאחר מכן ההתראה?

הביאור: ההתראות לא היו לשם אזהרה ואיום בלבד על פרעה, אלא הן עצמן נועדו לצער ולייסרו, בעצם הדבר שמשם מדבר דברים כאלה לפני פרעה מלך מצרים. ייטורים אלו גדולים יותר כאשר הם באים מיד לאחר המכה, וכך נשבר פרעה ונכנע ליבו עוד יותר.

מכאן הוראה בעבודת ה': יש לשבור ולהכניע, עד כדי ניצחון מוחלט, את ההתנגדות לקדושה. למען הניצחון פותח המלך ומכובז גם אוצרות כמוסים (כמוסבר במאמרי 'באתי לגני' ב'המשך יו"ד שבט', ששבת פרשת וארא היא ברוב השנים שבת מברכים החודש שבט), ולצורך ניצחון זה ניתנו האוצרות הללו לידיו של כל יהודי, גם בתקופה החשוכה של עקבתא דמשיחא, כדי להביא את הניצחון המוחלט בגאולה השלמה.

(לקוטי שיחות כרך לא, עמוד 39)

החידוש של כללות עניין החסידות, להמשיך פנימיות התורה בהשגה כדי לפעול חיות בקיום המצוות.

ד. וגם לאחר שישנו עניין "השמים כסאי והארץ הרום רגלי", לא מסתפקים בכך, אלא ממשיכים בעניין "השמים החדשים והארץ החדשה" - ובקהדמה:

מבואר בסיום הליקוטי-תורה¹⁷ מאמר המדרש¹⁸ "יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה כו"¹⁹, בכל המוספין כתיב והקרבתם, וכאן כתיב ועשיתם כו',

לגבי מדריגה פנימית יותר צריך גם הצדיק

לשוב בתשובה. וזהו חידושו של משיח - שיגלה

פנימיות עמוקה יותר

אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא²³. . . אכן שהצדיק שלא חטא יבוא לבחינה זו, וזה כעניין שמים חדשים, היינו, שאין התשובה מחמת ההיפוך, רק מחמת כי גם גן-עדן עליון מדבר יחשב. . . ולכן דוד בקש במזמור בהיותו במדבר יהודה כן בקדש חזיתך²⁴, שיזכה לבחינה זו כמו שיוכל לבוא לבחינת צימאון מבחינת מדבר כו', כך גם בקדש יהיה בחינה זו, והיינו נגד קודש-הקדשים או נגד בחינת קדושתו שלמעלה כו', וזה ימשך רק על-ידי משיח. . . אם כן אין השמים והארץ שהם תשובה עילאה ותשובה תתאה. . . באים

כאילו היום נעשיתם לפני כו' ברייה חדשה כו', הדא-הוא דכתיב כי כאשר השמים החדשים כו" - ד"צריך להבין מהו עניין נעשיתם לפני לעניין השמים החדשים. ואפשר-לומר דהנה מבואר באגרת-הקודש סימן י"ד על פסוק²⁰ ארץ אשר כו' עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה, שבכל ראש-השנה נמשך אור חדש יותר. . . להאיר לארץ העליונה כו', ואם כן, הרי זה כעין ארץ חדשה. . . ועניין שמים חדשים היינו כמו שכתוב בדיבור-המתחיל שובה ישראל²¹. . . שגם בנשמה יש שמים וארץ. . . ובדיבור-המתחיל שוש אשיש²² נתבאר איך נשמת אדם הראשון מתחדש בכל ראש-השנה, כי ראש-השנה יום ברוא אדם הראשון, ומבואר לעיל שהנשמה יש בה מבחינת שמים וארץ, והרי זה כעין התחדשות בחינת שמים וארץ".

[. . .] וממשיך לבאר, "דהנה איתא מלכא משיחא

17 שה"ש ג, ב ואילך.

18 ויק"ר ספכ"ט.

19 פינחס כט, ב.

20 עקב יא, יב.

21 לקו"ת דרושי ש"ש סד, ב ואילך.

22 שם נצבים מז, א ואילך.

מצד ההיפוך, כמו מחמת הסתר כו', כי אם כעין שמים וארץ חדשים".

ה. ביאור הדברים:

החילוק בין "והקרבתם" ל"ועשיתם", "נעשיתם לפני כו' ברייה חדשה כו', הדא-הוא דכתיב כי כאשר השמים החדשים כו", הוא - "והקרבתם" פירושו שזהו אותו עניין שהיה קודם לכן, אלא שצריכים לפעול בו קירוב ועלייה למעלה, ואילו "ועשיתם" פירושו שפועלים דבר חדש, כדיוק לשון הכתוב "השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה".

ובעבודת האדם הוא עניין ההתחדשות ב"שמים" ו"ארץ", שהם התורה והמצוות (כנ"ל), והיינו, שאף שישנם אצלו העניינים של שמים וארץ, תורה ומצוות, ובאופן שהקב"ה מעיד עליהם "השמים כסאי והארץ הרום רגלי", אף-על-פי-כן, צריך להיות בזה עניין של התחדשות, שזהו עניין התשובה. ועל דרך שגם בבחינת קודש שייך עניין של התחדשות ותשובה לגבי קודש הקדשים.

23 ראה זח"ג קנג, ב.

24 תהלים סג, א"ג.

פרשת וארא

ושמי ה' לא נודעתי להם (ו,ג)

סיבת שעבודם של בני־ישראל במצרים היתה כי הקב"ה רצה שיתגלה אליהם שם הוי' בשעת מתן־תורה [כרתיב (דברים ה'): "פנים בפנים דיבר הוי' עמכם"]. לפיכך היו בני־ישראל זקוקים להקדמת זמן של סבל וייסורים, כי על־ידי זה נתעוררה בהם תשוקה עזה לצאת מאפלה לאורה, ואז נעשו ראויים להתגלות אור התורה ובלשון רז"ל (ברכות ה'): "שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא על־ידי ייסורים... תורה וכו'".

זהו שאמר הקב"ה למשה "ושמי הוי' לא נודעתי להם": אתה שאלת "למה הרעותה?". ובכן, דע כי סיבת הדבר היא רצוני לגלות לישראל את שם הוי', גילוי שלא זכו לו אפילו האבות.

(תורה־אור פרשת שמות, דף נ, עמ' ב וג)

* * *

מבואר בחסידות, שהאבות לא זכו לגילוי שם הוי', ואילו בני־ישראל זכו במתן־תורה לגילוי שם הוי' [כפי שנאמר בהמשך הכתוב, "לכן אמור לבני־ישראל אני הוי'... וידעתם כי אני הוי'"].

ויש לשאול, מכיוון שכבר עברו אלפי שנים מאז שנתגלה שם הוי' במתן־תורה, מה שייך אלינו העניין ד"שמי הוי' לא נודעתי להם" (והרי התורה היא נצחית)?

יש לומר, דאף־על־פי שבמתן־תורה נתגלה שם הוי', מכל־מקום כיוון שלעתיד־לבוא יתגלה שם הוי' באופן נעלה לאין־ערוך, כמבואר בחסידות, נמצא, שגם המעמד ומצב שלאחרי מתן־תורה הוא באופן ד"שמי הוי' לא נודעתי" בערך לאותו הגילוי שיהיה לעתיד־לבוא.

(ספר־השיחות תשנ"ב, כרך א, עמ' 262)

והייתי לכם לאלוקים (ז,ו)

מדוע רק שם "אלוקים" בא בנטייה של "אלוקינו" (אלוקה שלנו)?

כי לומר על ה' שהוא שלנו שייך רק כשבא בצמצום; והצמצום הוא בחינת שם אלוקים, כידוע.

(דבר זה נתגלה לרבינו הזקן נ"ע בחלום, בהיותו בכפר פיענע, סמוך להסתלקותו, והוא אמר על כך: "הקושיא - טובה, והתירוץ - פשוט...").

החידוש בפסוק זה - "והייתי לכם לאלוקים" - הוא, שהקב"ה הבטיח למשה רבנו שאף שם הוי' (הנזכר בפסוק שלפניו - "אמור לבני־ישראל אני הוי'") יתגלה ויאיר לנשמות ישראל כמו שם אלוקים, שהוא בבחינת אלוקה שלנו.

(אור־התורה שמות, כרך א, דף ריג)

ויצונו אל בני־ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני־ישראל

מאריך מצרים (ו,י)

לכאורה, מדוע כולל הכתוב את שניהם (בני־ישראל ופרעה) בציווי אחד של "ויצונו"?

בהשגה, ו"השמים החדשים" - עבודת התשובה גם אצל צדיקים.

והסדר הוא ששני מאמרים אלו קודמים למאמרי פרשת בראשית - כי, עניינם של שני מאמרים אלו הוא תורה ("השמים כסאי") ותשובה ("השמים החדשים גו'"), והרי התורה קדמה לעולם²⁹, וכן תשובה קדמה לעולם²⁹.

ז. וכיוון ש"נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן", לכן גם סיום תורה שבעל־פה של תורת החסידות (סיום הליקוטי־תורה) הוא בשני עניינים אלו, אבל, בשינוי הסדר - "השמים החדשים" ואחר כך "השמים כסאי", דלא כמו בהתחלת תורה שבעל־פה של תורת החסידות, "השמים כסאי" ואחר כך "השמים החדשים".

וטעם הדבר - כי, בהתחלת תורה שבעל־פה של תורת החסידות בא סדר העניינים מלמטה למעלה: תורה ("השמים כסאי") ואחר כך תשובה ("השמים החדשים"); אמנם, בסיום תורה שבעל־פה של תורת החסידות, כאשר נרגשת כבר מעלת התשובה בגלוי - אזי ההתחלה היא בעניין התשובה ("השמים החדשים"), ואחר כך בא עניין התורה ומצות ("השמים כסאי") כפי שהם לאחרי התשובה, שהם במדרגה נעלית יותר, שזוהי מעלת התורה ומצות דלעתיד לבוא, דכיוון שבאים לאחרי התשובה, לכן יש בהם העילוי של "כמצות רצונך"³⁰.

ויש להוסיף ולהעיר, שסיום תורה שבעל־פה של תורת החסידות במאמר דיבור־המתחיל כי כאשר השמים החדשים גו', הוא בדוגמת סיום תורה שבעל־פה הכללית בפסוק "הוי' יברך את עמו בשלום", כי, עניין השלום הוא חיבור שני קצוות הפכיים³¹, וגם עניין "השמים החדשים גו'", שהוא עניין תנועת התשובה גם אצל צדיקים, הוא חיבור שני קצוות הפכיים.

(מהתנועות ש"פ נח, בדר"ח מרחשוון, ה'תשכ"א.

תורת מנחם כרך כט, עמ' 150 158, בלתי מוגה)

(29) פסחים נד, א. ב"ר פ"א, ד. ועוד.

(30) נוסח תפלת מוסף. וראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך. ועוד.

(31) ראה תניא אגה"ק סו"ל. ובכ"מ.

וזהו שעניין התשובה הוא על דרך ש"משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא":

אין הכוונה לתשובה על חטאים - שהרי בשביל זה אין צורך להמתין לכיאת המשיח, אלא עניין זה ישנו גם עתה, שמיד בצאתו מג' קליפות הטמאות עליו לשוב בתשובה, ואפילו בשעה שנמצא עדיין בג' קליפות הטמאות עליו לשוב בתשובה, כמאמר רז"ל²⁵ "רשעים מלאים חרטות", דהיינו, חרטה ותשובה שבאה לירי ביטוי בפועל ממשי; ואילו פעולתו של משיח בעניין התשובה היא - בנוגע לצדיקים.

והעניין בזה - שלמרות היותם צדיקים, ולכאורה מה שייך אצלם עניין התשובה, הרי ידוע המאמר²⁶ "דא מוחא לדא ודא קליפה לדא", ואם כן, לגבי מדרגה פנימית יותר צריך גם הצדיק לשוב בתשובה. וזהו חידושו של משיח - שיגלה פנימיות עמוקה יותר, שלגביה צריכים גם הצדיקים לשוב בתשובה.

ז. [.] ועל־פי זה יובן הטעם שהתחלת תורה שבעל־פה של תורת החסידות היא (גם) במאמר דיבור־המתחיל כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה גו' - כי, תוכן עניין "השמים החדשים והארץ החדשה" בעבודת האדם הוא שגם אצל צדיקים צריכה להיות עבודת התשובה, והרי עניין זה הוא החידוש של תורת החסידות (כנ"ל.).

ונמצא, שבהתחלת תורה שבעל־פה של תורת החסידות (שני המאמרים שבהתחלת התורה אור), מרומז וכלול כללות עניין החסידות,

- כשם שכללות התורה שבכתב נרמזת ונכללת באות ביי"ת של "בראשית"²⁷, וכללות התורה שבעל־פה שעניינה יראה (יראה וקליאה או יראה תתאה) כלולה במשנה הראשונה, "מאימתי קורין את שמע", שעניין קריאת־שמע הוא יראה וקבלת עול מלכות שמים²⁸ -

"השמים כסאי" - המשכת פנימיות התורה

(25) הובא בתניא ספ"א. וראה ר"ח שער היראה פ"ג (בשם ס' חסידים). שבט מוסר פכ"ה (בשם מרו"ל).

(26) ראה זה"ח כ, רע"א. לקו"ת שלא נ, ד. ובכ"מ.

(27) ראה גם שיחת ש"פ בראשית (התנועות א) ס"ז (לעיל ע' 113). וש"נ.

(28) ראה פסקי הרי"ז שנשמך לעיל (הערה 14).

גילוי שם ה' לעתיד

לעומת הגאולה העתידה – שמי ה' לא נודעת

ויש להוסיף ולבאר תוכן העניין ד"שמי הוי' לא נודעת" (המעמד ומצב שלפני מתן תורה) גם לאחר מתן תורה - שהרי התורה היא נצחית - דלכאורה: כיוון שכבר עברו אלפי שנים מאז שנתגלה שם הוי' במתן תורה, מה שייך עתה העניין ד"שמי הוי' לא נודעת"?

ויש לומר הביאור הזה:

אף-על-פי שבמתן תורה היה גילוי שם הוי', כמו שכתוב "וידעתם כי אני הוי', מכל מקום, כיוון ש"לעתיד לבוא כתיב והיה הוי' לי לאלקים, שיהיה גילוי ממקום עליון יותר עד דשם הוי' יהיה חשוב רק כאלקים", ויתגלה שם הוי' נעלה יותר, "עיקר עניין גילוי שמו הגדול", נמצא, שגם המעמד ומצב שלאחרי מתן תורה הוא באופן ד"שמי הוי' לא נודעת" בערך לגילוי שם הוי' דלעתיד לבוא, כשיהיה חידוש בכללות העניין דמתן תורה, "תורה חדשה מאתי תצא", שאז תהיה שלימות הנישואין דכנסת ישראל עם הקב"ה, כמאמר רז"ל "העולם הזה אירוסין היו... לימות המשיח יהיו נישואין".

וההסברה בזה:

כשם שנתבאר... בנוגע למעלת עבודת בני-ישראל לאחר מתן תורה לגבי עבודת האבות לפני מתן תורה, שדווקא על-ידי ההמשכה למטה (לאחרי מתן תורה) בא העצם, וכל זמן שלא נמשך למטה (מלבד במצות מילה) הרי זה הוכחה שאין זה העצם, כן הוא גם בנוגע למעלת העתיד-לבוא לגבי זמן הזה, כי: העדר ההגבלה דהעצם היא לא רק בהמשכה למטה, אלא גם בהתגלות למטה, שהרי העצם אינו מוכרח להיות בהעלם, אלא בודאי יכול לבוא גם בגילוי. וכיוון שבמעשינו ועבודתינו בקיום התורה ומצות נעשית רק ההמשכה למטה, אבל הגילוי למטה בעולם הזה הגשמי יהיה רק לעתיד לבוא (כמו שכתוב "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'"), הרי, כל זמן שלא נעשה הגילוי למטה, הרי זה הוכחה שאין זה העצם.

וכשם שעבודת בני-ישראל לאחר מתן תורה היא בכוח עבודת האבות לפני מתן תורה, כיוון שלאחרי מתן תורה מודגשת בעיקר ההמשכה בבחינת הגילויים, מה שאין כן לפני מתן תורה מודגשת בעיקר העבודה שמצד העצם... כמו כן השלימות דלעתיד לבוא היא בכוח העבודה בזמן הזה, כיוון שלעתיד לבוא מודגש בעיקר הגילוי בעולם, ואילו בזמן הזה ובפרט בזמן הגלות מודגשת בעיקר העבודה שמצד העצם, כידוע בעיקר העבודה באופן של מסירת-נפש (שמצד העצם) היא בזמן הגלות.

וההוסיף, שגם השלימות דלעתיד לבוא כלולה בכוח אצל האבות - כמאמר רז"ל "שלשה הטעמים הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא... אברהם דכתיב ביה בכל, יצחק דכתיב ביה מכל, יעקב דכתיב ביה כל", ועיקר השלימות גילוי זה (לא רק "מעין העולם הבא") יהיה לעתיד לבוא, שאז תהיה תכלית השלימות ד"בכל מכל כל" (לא רק אצל האבות, אלא גם) אצל כל בני-ישראל (כיוון שהשלימות דלעתיד לבוא נעשית על-ידי מעשינו ועבודתינו דכל בני-ישראל, בכוח האבות).

(משיחת ש"פ וארא תשנ"ב. התועודות תשנ"ב כרך ב, עמ' 115-116 בלתי מוגה)

ז בעניין מהדרות ספר הי"ד ושינויים שנמצאו בכתבי יד חדשים, צירף הרבי למכתב (שצילומו פורסם בהתקשרות גיליון לח), בו כתב וכיקש להגיש גם את נוסחאות המפרשים שמביא את פירושיהם ובעצם את כל שינויי הנוסחאות. בענוותנותו כי רבה, ביקש הרבי לשמוע את חוות דעתו של הרב קאפח על דבריו בשיחה ("מצורף בזה מהנראה לפי עניות דעתי בפסקי-דין שבכתב יד הרמב"ם, ואתעניין בחוות-דעת כבוד-תורתו בזה, ותשואת-חן מראש").

בי"א ניסן תשמ"ח מאשר הרבי קבלת הספרים: משנה תורה להרמב"ם - סדר נשים כרך א' וכרך ב', בצירוף המכתב. ותודה רבה וחמה על שימת לבבו לשלוח הנ"ל. ויעזרה השם יתברך לברך על המוגמר בהקדם הכי אפשרי וזכות הרבים מסייעת.

"הכרך השמיני מספר משנה תורה להרמב"ם והקדומי נתקבלו, ות"ח ת"ח. ותורה מראש על העת"ל [=העתיד לבוא] - כתב לו הרבי בימי הסליחות תשמ"ט.

"בכבוד ובברכת החג ולהמשך הצלחתו רבה בהחצאה [לאור] דספרן הרמב"ם" - איחל לו הרבי בג' סיון תש"נ, אחרי אישור קבלת הספר רמב"ם כרך ט', ו"ת"ח ת"ח".

"הרב הגאון הרב ותיק וחסיד איש-ירא-אלוקים נכבד-ונעלה עוסק בצרכי ציבור" "צנא-מלא-ספרא" "מלאכתו מלאכת שמים" הם התארים שמופיעים במכתבי הרבי לרב קאפח.

גם חלק ממכתבי הרב קאפח לרבי הובאו במהדורת "חזק" (שם עמ' 1258-1255):

במכתב ניחומין בימי השבעה לרבנית נ"ע כתב דוגמת לשון המשנה: "כבוד-קדושת... אכלו אבלן של כל ישראל, צערו צערו של כל ישראל. אנו כפרתך. בבניין בית קדשנו ותפארתנו תנוחמו".

ובמכתב אחר: "כבוד הוד מעלת קדושתו שר התורה והחכמה, נור החסידות עשרת התבונה, דולה ומשקה לכל צמא למימי התורה, אדמו"ר הגאון כמוהר"ר... שליט"א,

"...הן עתה זיכני ה' ברחמי וחסדיו לסיים סדר נשים הוא הכרך השישי, מספרי משנה תורה להרמב"ם, והינו מוגש לפני כבוד-תורתו, ברכת אדמו"ר תלוני לסיים את המפעל הגדול הזה כפי המחשבה תחילה".

קריית-אוננו (העומד בראש מכון משה - לחקר משנת הרמב"ם) במכתבו המתנוסס בראש "משנה תורה השלם" של מהדורת "חזק" הוצאה לאור: "שמחנו שמחה גדולה שהצדיק החכם, המנהיג הגדול, כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש הכיר בערך מפעלו האדיר של הגר"י קאפח, והוא עודד ובירך את הגר"י קאפח בכל שלב ושלב והספרים נשלחו לאדמו"ר תמידים כסדרם, ולא הסתיר את קורת רוחו הקדושה מכל חלק וחלק מ"משנה תורה" שיצא לאור. והיתה לי הזכות למסור באופן אישי את כרך ו', נשים ב', מאת הגר"י קאפח לכ"ק האדמו"ר...".

מסורתם המדויקת של יהודי תימן

בשיחה על מהדרות הרמב"ם השונות (יין מלכות כרך ב' עמ' 648) אמר הרבי:

בתקופה האחרונה נתגלו ומתגלים כתבי-יד... בפרט כתבי-יד תימן, אשר על-פי המקובל בתימן, קיימו יהודי תימן קשר הדוק עם הרמב"ם, על-ידי שלוחים כו', ומפעם לפעם שלחו לעדכן ולהגיה את ספריהם על-פי התיקונים וההשלמות האחרונים, עד לאחרונים האחרונים, של הרמב"ם, כך שלדבריהם המהדורה שבידם היא המתוקנת והמדויקת ביותר. כוונת הרבי למהדורת הרב קאפח, כפי שמציין שם להקדמת המו"ל למהדורה זו.

ב'נספחים' למהדורת חזק נדפסו חלק ממכתבי הרבי להגר"י קאפח (שם עמ' 1258-1255). הנה קטעים מהם:

בימי אלול ה'תשד"מ כתב לו הרבי בכתב-יד קדשו:

שמחתי באומרים לי כי מוציא-לאור כבוד-תורתו ספר היד על-פי כתבי-יד וכו' [ולאחר נוסח כללי-פרטי מוסיף]: כולל הצלחה רבה בהנ"ל וכל כיוצא-בזה, כמובן.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות וכו'.

"פעולתו הברוכה של אדמו"ר בהפצת תורת הרמב"ם"

את השיחות שהשמיע הרבי בשנת תשמ"ר-

פירוש המשניות להרמב"ם

פירוש המשניות כמקור לפסק הלכה בהשוואה לספרי יד החזקה • מפעלו של מהדיר פירושי המשניות וספרי הי"ד מכתבי יד תימן - הרה"ג הרב יוסף קאפח ז"ל, זכה להערכה רבה ונפלאה מצד הרבי, שאף ביקש את חוות דעתו על דיון שהעלה בהתוועדות • וכיצד נוסף הפירוש למשנה "הו ז'הירין ברשות", על מנת לקיים דברי המשנה עצמם...

פסקי הלכה – כשאינם בסתירה ל"יד החזקה"

נפתח בשורת התבטאויות של הרבי על פירוש המשניות להרמב"ם, חיבור שנכתב על-ידי הרמב"ם בצעירותו.

בשיחת ש"פ נשא תשכ"ו (שיחות קודש תשכ"ו עמ' 449) מתבטא הרבי:

פירוש המשניות להרמב"ם - הוא על-דרך ההלכה, שלכן ישנם כמה וכמה עניינים הדורשים ביאור בספר יד החזקה, כדי שיתאמו לנאמר בפירוש המשניות.

בהזדמנות אחרת (ו' תשרי תשכ"ח - שיחות קודש תשכ"ח כרך א, עמ' 48) מפרט הרבי:

פירוש המשניות לרמב"ם מטרותיו אמנם לבאר את פשוטם של העניינים, אך הוא מביא גם הלכות, וכגון במשנה שבה עוסקים אנו, שבה הוא קובע שהלכה כר' יהודה. ובכמה מקומות בפירוש המשניות - הרי כדברי בהקדמתו - עניינו גם להפיק עניינים להלכה.

ליתר הבהרה מצינו בהתוועדות י"ג תמוז תשל"ו (שיחות קודש תשל"ו כרך ב, עמ' 436):

הרמב"ם אומר בפירוש המשניות (ריש פרק חלק)... הרמב"ם הוא פוסק; אמנם פירוש המשניות אינו ספר של פסקים; אולם במקומות בהם אין הדברים בסתירה למה שפסק בספר הי"ד, נקטינן

שדעת הרמב"ם הוא כמו שכתב בפירוש המשניות. מאידך, בלקוטי שיחות (כרך כא, עמ' 280 הערה 58) מתייחס הרבי לכך שהרמב"ם בפירוש המשניות (אבות פרק א משנה יז) ורבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות יז) למדו מצוות עשה של לימוד התורה מהפסוק "ורוברת בס". אך הרבי מבהיר:

אבל שני [ספרים] הנ"ל הרי אינם ספרי פסקי דינים. ויש לומר שהביאו הכתוב שהוא מבואר יותר...

על התרגום מערבית וגרסת הרב קאפח

בביאור נושא מסויים בשיחות ש"פ נח תשכ"ח, התייחס הרבי בדרך אגב לפירוש המשניות (שיחות קודש תשכ"ח כרך א, עמ' 163):

...ואין לתרץ שכן הוא רק בפירוש המשניות אך לא בספר הי"ד, והרי ספר הי"ד הוא משנה אחרונה לגבי פירוש המשניות כמצויין בכמה מקומות; ועל דרך זה פירוש המשניות אין ענינו פסקי דינים מלבד אותם מקומות שאין ביורן [דעתו של הרמב"ם] במקום אחר.

נוסף לכך, פירוש המשניות הוא תרגום [מערבית], ואף-על-פי שבכללות הרי הוא מדויק, אך אי-אפשר [כל כך] לדייק בתיבות כו', ומטעם זה מצינו כמה

מקומות בפירוש המשניות שאינם תואמים את הנאמר ב"ד, משום שזהו רק תרגום כו'. אלא שבנידון דידן מצינו גם ביד החזקה... ודברי הרבי "כמצויין בכמה מקומות" מתייחסים ככל הנראה להערה בקונטרס תורת החסידות עמ' 14 לגבי סמכותו של ספר הי"ד לעומת ספר המצוות].

גם בשיחת מוצאי ש"פ ראה תשל"ט (שיחות קודש תשל"ט כרך ג, עמ' 587) האריך הרבי בסמכותו של הי"ד, שנכתב על-ידי הרמב"ם בלשון-הקודש, לעומת פירוש המשניות שתוכנו אמנם דברי הרמב"ם אבל נכתב במקור - על-ידי הרמב"ם - בערבית ותורגם, ולכן יתכן והביטויים שבו הם של המתרגם (המעתיק) ואינם מדויקים דיים.

[לשלימות העניין - עוד בהרחבה בספר 'כללי הרמב"ם' קה"ת, תשנ"ב, פרק עשרים ואחד].
"כי כפי הנראה כתב הרמב"ם גם המשניות עצמן ביחד עם פירושו. ראה במשניות הוצאת קאפח וגירסא שלו" - כותב הרבי בלקוטי שיחות ובהתוועדות שבת קודש פרשת ראה תשמ"א (שיחות קודש תשמ"א כרך ד' עמ' 529):

הגרסא שהייתה במשניות של הרמב"ם (כפי שרואים עתה את גרסת הרמב"ם) הייתה שונה מהגרסא שברוב דפוסים המשניות:

במשניות של הרמב"ם היתה הגירסא "הוא היה אומר כו' בושתי פנים לגן עדן, כך יהי רצון מלפניך כו' שיבנה בית המקדש כו'" ועל-פי גירסא זו אפשר לבאר את דברי המשנה כפירוש הרמב"ם, עיין שם. ובלקוטי שיחות (כרך כט עמ' 145):

בפירוש המשניות הוצאת קאפח, שכותב שהעתיק נוסח המשנה מכתב יד הרמב"ם - הגירסא היא כלפינו...

ובהתוועדות כ"א מנחם אב תשד"מ (התוועדיות תשד"מ כרך ד' עמ' 2436) הזכיר הרבי את מהדורת פירוש המשניות של הרב קאפח וציין:

שמוצאו מתימן, ששם היו רגילים ללמוד בקביעות את ספריו של הרמב"ם, כולל פירוש המשניות שנכתב בשפה הערבית, שהרי זוהי השפה השגורה שם.

"שנה מהדורת המשניות שנדפסה בהשוואה לכתב-יד שנעתק מכתב ישן של הרמב"ם (או לפחות הוגה על-ידו) ושם אין הסיום ד'בן מאה וכו' " (שאו יש להבטיח שהסיום יהיה בדבר טוב)... - התבטא הרבי ביו"ד שבט תשל"ט ('שיחות קודש' תשל"ט כרך ב' עמ' 30) וכוונתו (כפי שצויין שם בהערה 133): "הוצאת הרב קאפח. וראה גם בהקדמת המו"ל לסדר נזיקין".

שינוי 'הרשות' מפני הרשויות

באותה שנה (שם עמ' 658-657) ביאר הרבי את המשנה במסכת אבות פרק ב' משנה ג' "הו זהירין ברשות" וציטט את דברי הרמב"ם בפירושו למשנה: "השלטונות בימי הקדם". הרבי סיפר:

מאז ומקדם ("כל ימי") תמהתי מה פשרה של הוספה זו ("בימי הקדם") שלכאורה אין מקומה כאן, והסקתי שאכן בפירוש הרמב"ם עצמו לא נאמרו מילים הללו, אלא שר' שמואל בן יהודה אבן תבון כשתירגם את פירוש הרמב"ם הוסיף זאת כדי למנוע עניינים בלתי רצויים מצד השלטונות [בדומה לשינויים שנעשו (ברוסיה, פולין וכיוצא בזה) בספרים שונים בשל פחד מפני הצענזור].

ועתה יצא לאור מחדש פירוש המשניות הוצאת (העתקת) קאפח, ושם אכן רואים שבפירוש הרמב"ם בערבית נכתב רק "שלטונות"; נותר רק לברר אם מילות "בימי הקדם" נכתבו על-ידי המדפיס (?) או מיד עם ההעתקה (התרגום)...

בהתוועדות ו' תשרי תשל"ח (שיחות קודש תשל"ח כרך א' עמ' 55) הזכיר הרבי את "ספר המשנה אשר (נכתב עליו) שנתקן מכתב יד הרמב"ם", שבו מסתיימת המשנה דמסכת פאה "אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו".

כוונת הרבי היתה למהדרת הרב קאפח, דבר שנזכר מפורש יותר על-ידי הרבי כשהגיה את שיחת עשרה בטבת של אותה שנה (לקוטי שיחות כרך כ' עמ' 357 הערה 48):

פירוש המשניות לפרק חלק יסוד התשיעי (על-פי הוצאת הרב קאפח - שהחזיר עטרה - ההשמטות - למקומן).

וכותב הרה"ג ר' ציון ערוסי שליט"א רב העיר